

СТАНОВИЩЕ

за дисертационен труд за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ по научна специалност „Икономика и управление (индустрия)“ в С.А. „Д.А. Ценов“, гр. Свищов

Изготвил становището: доц. д-р Димитър Марчев Благоев, научна специалност „Икономика и управление (Индустрия), Университет за национално и световно стопанство, гр. София.

Автор на дисертационния труд: Кармен Димитров Вранчев, докторант в катедра „Индустриален бизнес и предприемачество“, С. А. „Д.А. Ценов“, гр. Свищов, научна специалност „Икономика и управление (индустрия)“.

Тема на дисертационния труд: Влияние на германските инвестиции върху развитието на българската икономика.

I. Общо представяне на дисертационния труд:

Представеният за становище дисертационен труд се състои от увод, три глави, заключение, списък с фигури, списък с таблици и списък с използвана литература. Разработен е в обем от 234 страници, от които 202 страници основен текст. В дисертационния труд са съдържат 22 таблици и 42 фигури. За разработването на дисертацията са използвани 104 литературни и информационни източници, от които 12 на български, 62 на английски език и 30 бр. електронно базирани ресурси. Структурата на дисертационния труд позволява лесно да се проследи идеята на дисертационното изследване, поставените цели и задачи към обекта и предмета на изследване.

II. Преценка на формата и съдържанието на дисертационния труд.

В увода докторантът е направил обосновка за актуалността на избраната за дисертационно изследване тема. Посочени са статистически данни, вкл. и за България, и конкретно за немски фирми навлезли на българския пазар и икономика през последните две, три години. Ясно и точно дефинирани са обект и предмет на изследване в дисертационния труд. Изследването има поставени основна цел и конкретни задачи с научен характер. Авторът е формулирал конкретна изследователска теза, която да бъде доказана (resp. отхвърлена) чрез дисертационното изследване. Същата е декомпозирана на подтези. Най-общо са посочени подходите и методите, които ще се използват при провеждане на научното изследване. Предвид широкия обхват на изследователската тема, авторът си е поставил определени ограничения/граници на проблемите, които ще подлежат на изследване. Направена е определена обосновка за избора на предприятието Аурубис, като база за провеждане на приложното изследване (структуроопределяща компания).

В първа глава са разгледани теоретичните аспекти на преките чуждестранни инвестиции (ПЧИ) и начините, по който те оказват влияние върху националните икономики. Представени са гледните точки на редица автори и най-вече на международни организации за същността на ПЧИ. Това е направено със сравнителен и оценъчен характер. По отношение на класификацията на ПЧИ е направена диференциация между преки и косвени чуждестранни инвестиции, като са изведени техните отличителни характеристики. Представени са и други видове ПЧИ според конкретни класификационни критерии – на

зелено, кафяви, хоризонтални и вертикални, сливания и придобивания (които са форми) и др.

Докторантът е направил добър литературен обзор на основни теории за ПЧИ. За всяка от разгледаните теории е посочен нейния автор и концептуални характеристики. Проучените теории за ПЧИ са както преобладаващо на западни автори, така и на източни – азиатски автори, които представят концепции за икономическо догонване на западните икономики на база на интернационализация на дейността на компаниите и реализиране на ПЧИ. Добре представени са причините за реализиране на ПЧИ..

Ефектите от реализирането на ПЧИ са измерени чрез определени показатели – показващи степента на проникване на инвестициите, степента на транснационализация и др. Представени са и потенциалните положителни и отрицателни ефекти от ПЧИ. Положително може да бъде оценено, че главата (а така и останалите глави в дисертационния труд) завършват с обобщения и изводи от направления (в конкретния случай теоретичен, литературен) обзор и анализ.

Втора глава е насочена към проучване на политиките за насърчаване привличането на ПЧИ. Представени са характеристиките на бизнес средата в България. Идентифицирани са предимства на българската бизнес среда в контекста на привличане на ПЧИ. Представена е позицията на страната в различни световни класации за конкурентоспособност, иновативност и др.

Проучена и систематизирана е нормативната уредба в сферата на ПЧИ в България. Акцент е поставен върху ролята на държавата и институциите за привличане на ПЧИ. Като основни институции, отговорни за стимулиране на ПЧИ са посочени българската агенция за инвестиции, Агенция за икономическо развитие на Германия, ГБИТК и др. Направен е анализ на икономическото развитие на страната за периода 2008-2022г. в контекста на ПЧИ и ролята на Германия. Проследени са основни индикатори на икономическото развитие – БВП, БДС (общо и по отделни сектори).

Трета глава представя резултатите от приложното изследване за степента на влияние и ефектите на преките чуждестранни инвестиции върху икономиката на България, базирано на примера на Аурубис България. В началото на главата отново има направен литературен обзор по темата за влиянието на ПЧИ. Лично аз, считам, че неговото логично място е в първа глава на дисертационния труд, още при изясняване на въпроса от теоретична и методологична гледна точка. От методична гледна точка са описани различните типове ефекти, които ще се търсят и проследяват, с провеждане на приложното изследване, от реализираните от Аурубис инвестиции в годините – преки (или първични),косвени (или вторични), индустриски (третични). Направен е секторен анализ за ретроспективен период на преработвателната промишленост в страната. Акцент е поставен на ролята на Аурубис България за развитието на икономиката на България.

Обобщено, дисертацията се характеризира със сравнително добра балансираност по отношение на отделните си части и взаимна обвързаност.

Авторефератът е в обем от 55 страници. В него достоверно е възпроизведено съдържанието на дисертацията. Съставен е от шест части. Те са: общата характеристика, структура и съдържание, синтезирано изложение, справката за приносните моменти, публикации по дисертационния труд и декларация за оригиналност и достоверност на

дисертационното изследване. Изложението му, в синтезиран вид, представя най-важните моменти на дисертацията.

По темата на дисертацията са направени следните публикации – общо 10. От тях – 2 студии в съавторство, 3 самостоятелни статии, 5 доклади на конференции в съавторство. Публикациите са в достатъчен обем за покриване на минималните национални изисквания за придобиване на ОНС „доктор“ и отразяват постигнатото в дисертационното изследване.

III. Научни и научно-приложни приноси на дисертационния труд.

Разработената дисертация съдържа определени приноси, които отразяват основни постижения и резултати от направеното практическо изследване. Приемам в определена степен формулировката на приносите (направени от докторанта). Като основни приносни моменти в дисертационното изследване виждам направеното обогатяване и систематизация на основни теоретични постановки и нормативна база по изследвания проблем и очертаните изводи и препоръки.

IV. Въпроси по дисертационния труд.

Докторант Кармен Вранчев е направил добросъвестно своето изследване. Без да подценявам извършеното от докторанта, по материала могат да бъдат направени следните коментари и поставени някои доуточняващи въпроси:

1. Защо е избран т. нар. казусен метод за провеждане на приложното изследване и може ли в този случай да се твърди, че изводите и базираните на тях препоръки са с обща валидност за цялата българска икономика или дори само за цял конкретен сектор от нея, а не единствено за конкретната изследвана фирма? (Въпросът може да бъде съотнесен към 4 задача в увода).

2. Ако компанията Аурубис е на българския пазар от 20 години, ограничаването на емпиричното проучване само в три годишен период (който включва и форсмажорни събития каквито са пандемията от Ковид 19 и войната Украйна – Русия) не води ли до определено изкривяване на крайните резултати и изводи направени от автора на дисертацията?

3. Наблюдава се незадоволително ниво на цитируемост в теоретичната част на дисертацията (напр. за 10 страници, от 20 стр. до 29 стр. има цитирани само 2 литературни източници, а от 50 стр. до 58 стр. има цитиран само един литературен източник). По този начин се създава впечатление за недостатъчност на проведенния литературен обзор по темата на дисертационното изследване. Същото важи и за някои други части от текста на дисертацията.

4. Губи се връзката за значението на подробния анализ на бизнес средата и икономическото развитие направен в началото на втора глава с темата на дисертационното изследване. Разбира се всички тези икономически показатели, наблюдавани на макро равнище, имат значение и зависят от ПЧИ, но е много трудно да се определи какъв е дяловия принос на ПЧИ в генерирането им и каква част се дължи на други фактори.

5. Авторът трябва да бъде много внимателен с някои изказани твърдения в текста на дисертацията. Например на страница 136 е записано, че „...Институтът за пазарна икономика (ИПИ) прави анализ на германските инвестиции в България по поръчение на ГБИТК и фондация „Конрад Аденауер“ (ИПИ, 2019) като разглежда и техните ефекти върху

икономиката. За целта са използвани индикаторите за инвестиции в дълготрайни материални активи, нетни приходи от продажби и брой наети лица...“, което дословно препокрива темата на дисертационния труд. По този начин се зараждат съмнения в четящите за степента на оригиналност на идеята и същността на самото дисертационно изследване.

6. Някои от заключенията, които прави автора, за преките, косвените и др. ефекти от дейността на дружеството са интересни, но не е ясно как е достигнал до тях. Това се отнася особено за тези, които имат цифрово изражение (напр. на стр. 193 е посочено, че „...Общо непреките (косвени, вторични) ефекти по веригата на доставките на стоки и услуги генерират допълнителни **1,115 млрд. лв.** във вътрешно търсене в икономиката през 2021 г...“, а не става ясно как е определено това число?).

V. Обобщена оценка на дисертационния труд и заключение.

Дисертационният труд на тема: „Влияние на германските инвестиции върху развитието на българската икономика“, разработен от докторант **Кармен Димитров Вранчев** е самостоятелно изследване с научно-приложен характер и отговаря на изискванията на ЗРАСРБ, ППЗРАСРБ и вътрешните нормативни документи на С.А. „Д.А. Ценов“ за присъждане на образователната и научна степен „доктор“.

Препоръчвам на уважаемите членове на Научното жури да присъдят на докторант **Кармен Димитров Вранчев** образователната и научна степен „доктор“.

Дата: 10.08.2023г.

гр. София

Изготвил становището:

/доц. д-р Димитър Благоев/